

שו"ת קורונה

מאת הרב מרדכי וויליג

דמוקיר רבנן הוו ליה חתנוותא רבנן (שבת כג:). הגברת לאה אדלר ע"ה, גדלה במשפחת יסלזון, מוקירי רבנן, ושימשה כספרנית בספרית ישיבתנו, בה הוקירה רבנן ותלמידיהון וספריהם הקדושים. וזכתה לחתן יקר, הרב דוד ברופסקי שליט"א, מחבר סידרת ספרים קדושים בהלכה. זכורני, כשבקש הר"ר דוד מכתב ברכה לספרו הלכות אבילות רצייתי לראות את ספריו הקודמים על תפלה ומועדים. גב' אדלר ע"ה נתנה לי את ספריו של חתנה בספרייה בחבה יתירה. לדאבונו, כשנה אחרי יציאת ספר הלכות אבילות לאור, נפטרה גב' אדלר, ובעלה בתה ואחיה קיימו הלכות אבילות למעשה. ועכשיו כשנה אחרי פטירתה כל העולם סובל ממגיפת קורונה, עם שאלות חדשות, בארץ ובחו"ל. ולקטתי משאלות אלו, במקורן באנגלית עם תשובותי בלשון הקודש, ורובן בהלכות תפלה מועדים ואבילות, נושאי ספרי חתנה, למזכרת לתקופה קשה זו, ולזכר ולעילוי נשמת אשה חשובה ויקרה מאד. ת.נ.צ.ב.ה.

תפלה

(א) חזרה לבית הכנסת

What great importance is tefillah b'tzibur that we would open under a circumstance where we require everyone 6 feet apart and with masks? Surely, any situation that is deemed that dangerous should mean the shuls stay closed?

כל זמן דשכיחא היזיקא לא אמרינן שלוחי מצוה אינן ניזוקין (פסחים ח:). ואם ע"י זהירות קפדנית לא שכיחא, מותר להתפלל בבית כנסת. ובמשך הדורות נהגו כן, אף כשהיה חשש של סכנה ע"י מזג האויר או ע"י גוים (ולאחרונה הוצרכנו להעמיד שוטרים בבתי כנסיות מחשש סכנה ולא עלה על הדעת לסגור את בתי הכנסיות). וכן הוא בזמננו בכל שנה, שיש חשש הדבקה ממחלת "פלו" רגיל שעשרות אלפים מתים ממנה בכל שנה. ואף לדבר הרשות, אם נוהגים לעשות כן ולא לחוש, מותר לאדם לסמוך על שומר פתאים ה', וממילא דבר שחוששין לו משום סכנה נידון כסכנה להלכות שבת (שש"כ פל"ב ה"ב בשם הגרשו"א).

(ב) צירוף למנין

The rabbanim in my area have permitted minyanim provided that they follow certain guidelines of social distancing including each person standing in their own property at least 6 feet away from the next person. If one is standing across the street in their own property, can they join in the minyan? Or, is a street *mafsik* between them? Can people on separate porches be *mitztareif* with a minyan if they have a railing or fence around their porch which they can easily see over?

יש מחלוקות גדולות בכל זה, ונראה כמש"כ הרב י"צ רימון שליט"א דאין לסמוך על צירופים אלו כשיש חשש ברכה לבטלה. אבל מותר לומר קדיש וקדושה ואף ברכו, כלבוש (סי' קלה ס"ז) וז"ל, "שאין זה ברכה שמברכין על התורה אלא שמשמיעים בקהל שיברכו את השי"ת, והרי הם ענו וברכו את ה' המבורך ואמרו ברוך ה' המבורך לעולם ועד" עכ"ל. וע"ש במ"ב (סקכ"א) בשם הגר"א. ולכן לא יאמרו חזרת הש"ץ, וכולם יתפללו עם הש"ץ עד קדושה, כנהוג במנחה ואף בשחרית בכמה מעדות המזרח. ובקריאת התורה לא יברכו לפנייה ולאחריה, אבל לפי הנ"ל מותר לומר ברכו לפני כל עליה. ואף מי שלא מצטרף למנין קי"ל כערוה"ש (סי' נה סכ"ג) דכשמתפלל עמהם דינו כתפלה בצבור, ודלא כמ"ב (שם סקנ"ח) וכמבואר בפסקי תשובות (שם אות כז).

(ג) קריאת התורה

For those who are making safe minyanim, what would be the best option for Krias HaTorah? Should the ba'al korei take all the aliyos without having anyone standing at the bima? Would taking out 2 Sifrei Torah during the week or on a regular shabbos and having the bal koreh read from Torah A while those called up for an aliyah make the bracha over Torah B, 6 feet away, be an eitza for giving aliyos during social

distancing? If the ba'al korei has several sons, can they all receive aliyos back to back (since only members of their family may receive aliyos because of social distancing) or they cannot?

בקה"ת, כשא"א, משום סכנה, ליותר מאחד לגשת לס"ת, נראה שיעשו כשו"ע (סי' קמג ס"ה), כשאין רק אחד שידוע לקרות שיברך על כל עליה לפני ולפניה ולאחריה, ובפרט במרפסת שאין לאדם אחר רשות להכנס. או שידועו מראש לכל עולה, וכיין את העליה שלו ויקרא בעצמו כמו שנהגו בזמן הגמ' ודלא כמנהגנו שש"ץ, כלומר בעל קריאה, קורא והעולה קורא בלחש (סי' קמא ס"ב ומ"ב סק"ח, י) וזה אפשר רק כשקורין ברחוב, וכל עולה יעזוב את שלחן הקריאה לפני שהבא אחריו עולה.

אמנם, יש שהציעו שעולה יברך ויעמוד מרחוק ורק אז יגש הבעל קריאה [או שיברך העולה על ס"ת אחד והבעל קריאה יקרא מס"ת אחר במרחק ב' מטרים] ובספר מנחת אשר הציע כן בתחלה, וחזרו בו ופסק שרק אחד יקרא ויברך על כל עליה [והצעה לחזור למנהג הגמ' מהרב הראשי הר"ר יצחק יוסף אינו מעשי בכל מקרה]. וכן נראה, שיסוד מנהגנו שהעולה קורא בלחש הוא שכאילו לוחש לבעל קריאה שקורא בקול רם עברו וכמש"כ (עם מרדכי מועד עמ' צח, ע"ש). וזה מתקיים רק כשעומד בצדו. ואף שנהגו להקל בסומא ועם הארץ (סי' קלט ס"ג) אף שאינם יכולים לקרוא, כרמ"א ודלא כשו"ע, ראוי להמנע ממנהג השנוי במחלוקת כשאפשר. ועוד, דשם עכ"פ עומד סמוך לבעל קריאה וכמצוה לו לקרוא בעברו אף שאינו קורא בלחש, משא"כ בעומד מרחוק [וק"ו כשקורא מס"ת אחר].

ויש שהציעו שאחד יקרא כל העליות אבל יברך רק לפני העליה הראשונה ואחרי האחרונה וכגמ' (מגילה כא): "תנא הפותח מברך לפני והחותם [בזמנם שכל עולה קרא את העליה שלו וכן"ל] מברך לאחריה, והאידנא דכולהו מברכי לפני ולאחריה ה"ט דתקיני רבנן גזירה משום הנכנסין ומשום היוצאין." ונראה שאף שמפורש בשו"ע שמי שקורא עליות רצופות חוזר ומברך יש שחששו לברכה לבטלה. וכן מצינו בדין המפורש בגמ' (גיטין נט:): ובשו"ע (סי' קלה ס"ח) "אם אין לוי בביהכ"נ כהן שקרא ראשון מברך שנית במקום לוי," דיש שחשו לברכה לבטלה וכמבואר בפסקי תשובות (שם אות יז) ע"פ התניא רבתי (סי' ו) שמברך רק פעם אחת. ומקורו בספר העיטור (הלכות הלל) שסובר שאם מברך על ב' עליות רצופות ברכה לבטלה היא והגמ' (נט:): הנ"ל לפני שתקנו שכל עולה מברך לעצמו [ולדבריו "והאידנא" (במגילה כא): רק בסוף ימי האמוראים שהרי אביי פסק שכהן אחד יעלה ב' פעמים. והשוה גמ' ביצה (ד): ד"האידנא ידעינן בקביעא דירחא" ומש"כ בספר עם מרדכי (מועד, עמ' קסט וקע)]. אבל מנהגנו דלא כהעיטור כשאין לוי וה"ה כשאחד קורא כל העליות.

ובמניין מרפסות שיש לבעל קריאה בנים בביתו יש שהציעו לסמוך על השו"ע (סי' קמא ס"ו) ש"יכולים לקרות שני אחים זה אחר זה, והבן אחר האב, ואין מניחים אלא בשביל עין הרע," וזהו רק לכתחילה (מ"ב סקי"ח). והעושים כן ינהגו כרמ"א (שם) שלא יקראו השני בשמו. ומ"מ מי שחושש לעין הרע יותר מחשש של בעל העיטור יעלה לכל העליות בעצמו בברכה.

ד) קבלת שבת בכלי שיר

Regarding pre-Shabbos zooming Kabbalas Shabbos, what should not be said? Should one stand and turn for *Boei V'shalom*?

בפראג נהגו לערוך קבלת שבת בכלי שיר ואמרו מזמור שיר ליום השבת בתנאי שלא מקבלים שבת ואח"כ חזרו הביתה להתכונן לקראת שבת ושוב חזרו לכה"נ לקבל שבת באמירת מזמור שיר ליום השבת פעם שנית (קובץ בית אהרן וישראל תשרי-חשוון תשנ"ח עמ' קיט-קלד). ועד היום אומרים שם מזמור שיר ליום השבת פעמיים, רצופים (מפי דר. שניאור ליימן נ"י). וא"כ מותר לערוך קבלת שבת ע"י זום, בתנאי שלא לקבל שבת. ולכן נראה שלא יעמדו לפנות אחורה כנהוג, ועדיף שלא יאמרו מזמור שיר ליום השבת אף שמותר מדינא. וכן אני נוהג בתקופה זו כל ערב שבת, בכלי שיר לחיזוק, תפלת מנחה, וקבלת שבת עד בואי כלה בלי לעמוד ולהתפך, הכל ע"י זום.

ה) ברכת הגומל בלי מנין

Birchas HaGomel: If you have recovered from the virus, should you be making this bracha now?

חולה שנתרפא "והולך כבר על בוריו" צריך לברך ברכת הגומל (שו"ע סי' ריט ס"א, ומ"ב סק"ב). ושם (ס"ג): "צריך לברך בפני עשרה ותרי מינייהו רבנן...ואם לא שכיחי רבנן לא יניח מלברך...ואם בירך בפחות מעשרה יש אומרים שיצא וי"א שלא יצא."

ובמ"ב (סק"ח) כתב דלשיטה שיצא ימתין עד ל' יום לקיים המצוה כהלכתה, ויותר לא ימתין. ומשמע דלשיטה שלא יצא ימתין יותר מל' יום משום חשש ברכה לבטלה וכבה"ל (ד"ה ויש) בשם מחז"ש ודלא כרע"א. לכ"נ דימתין עד שיוכל לברך בעשרה.

(ו) ברוך שפטרני בלי מנין

Is Baruch She-petarani of a Bar Mitzvah allowed over zoom?

בציץ אליעזר (ח"ז סי' כג) כתב מחלוקת, דלפי הדברי מלכאל ברוך שפטרני צריך מנין, וראי' מדנהגו לאומרו בשעה שקורא בתורה בשבת ראשונה. ולפי הזה השלחן (להג"ר שריה דבליצקי זצ"ל, ח"ב סי' רכה ס"ב) א"צ מנין, וכן נראה, דבשעה"צ (סי' רכה ס"ק ז) כתב דאף דקטן עולה למנין ז' מ"מ להיות מקרא אינו יכול (א"ר סק"ח). ומזה נראה כמש"כ בספר עם מרדכי (ברכות סי' כט) שהברכה היא על גמר קיום מצות ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם, שנהג רק בקטן (רמב"ם ת"ת פ"א ה"א). ולכן נהגו כשמקרא, כלומר שמראה שידוע לקרוא תורה שבכתב שהוא חיוב ולמדתם, וכ"נ במקורו (מ"ר פ' תולדות). ולפ"ז א"צ מנין ויקרא בזום מהתיקון והאב יברך.

מועדים

(א) הלל בליל פסח בלי מנין

If our shul minhag is to say Hallel with a bracha by Maariv on the first two nights of Pesach, should the ba'alei batim who are davening privately because of the current situation still say Hallel? With a bracha?

נחלקו הראשונים: לפי הריטב"א (סדר ההגדה) מברך על הלל בליל פסח גם ביחידות, ולפי הטור (סי' תעג ס"ז) רק בציבור בביהכ"נ. ובפסקי תשובות (מהד' תשע"ט, בסי' תפז אות ה והערה 56) פסק שיברך, ושלפי הרב אלישיב יאמר בלי ברכה, וכן נראה דספק ברכות להקל. אבל אם אינו מברך נראה דעדיף שלא יאמר הלל כלל לפי מ"ש (עם מרדכי מועד עמ' קנז) דמנהגנו לברך על הלל בביהכ"נ, כשו"ע דלא כרמ"א, צ"ע, דספק ברכות להקל. ונראה דבירושלמי (פסחים פ"י ה"א) "מהו לשתותן [כל ד' כוסות] בכרך אחד...הלל אם שמען בביהכ"נ יצא, וצ"ב. ויל"פ ע"פ הגרי"ז (חז"מ פ"ז ה"ז) דיש ב' דינים, סדור ברכה על הכוס, ושתייה דרך חירות. וה"ה בהלל, סדור הלל על סדר הברכות דגאל ישראל וברכת השיר, והלל דרך חירות. וכשאומר הלל ברציפות בביהכ"נ מקיים דין הלל דרך חירות ומברך עליו, ולשו"ע זה עדיף אף דאינו מקיים הלל של חירות על סדר הברכות. ולרמ"א הלל של חירות על סדר הברכות עדיף, אף שמפסיד הברכה שלפניה כי מפסיק בסעודה. ולפ"ז כשאינו מברך, דביחידות ספק ברכות להקל, עדיף שלא יאמר הלל כלל ויוכל לקיים הלל של שירה על סדר הברכות.

(ב) קנו כלי פסח וא"א להטבילם

Regarding Tevilas keilim- suggestions I have seen include being *mafkir* (which may have an issue of gemiras da'as) and giving it to a goy (which may have an issue of gemiras da'as and needs an effective kinyan). Would this be recommended? Under the current conditions can one sell keilim to a goy and then borrow them back to avoid having to toivel keilim until the virus leaves?

מגיפת קורונה ביטלה כל תוכניות פסח בבתי מלון למיניהם, וגם פסחים וסדרים במשפחה המורחבת, ונאלצו משפחות רבות לחוג את חג הפסח בביתם בפעם הראשונה, וקנו כלי פסח ופחדו להטבילם. ויש מקוואות כלים שנסגרו. ואף שלפי המומחים אין סכנה במסכה וריחוק, למי שחושש נידון כא"א להטביל. (ויצוין שרבים העידו שהרגישו עליה רוחנית בפסח בבית בהדגשה ראויה על רוחניות ובפחות גשמיות, ובאיריה משפחתית ולא המונית. וכל סדר מסתיים "לשנה הבאה בירושלים", ויש להוסיף אם לא בירושלים – בבית. ואף אם שוכרין חברת נקיון וקונים מאכלים מוכנים, יש חסכון של מאות מיליוני דולרים שיכולים לפתור את משבר שכר-לימוד ועוד).

בספר טבילת כלים (עמ' פד) כתב דאסור להפקיר וללוקחו בחזרה אפילו אם אינו רוצה לזכות בו. ומקורו במהרי"ל דיסקין ע"פ מג"א (סי' יג סק"ח) דהוי כשלו ממש, וכגמ' (נדרים מג; מד.) במפקיר כרמו והשכים ובצרו, וכתב המהרי"ל דיסקין "תדע דלא תני הרמ"א הך תקנתא" [כלומר דהשו"ע (סי' שכג ס"ז) כתב שיתן לאינו יהודי במתנה, והרמ"א תקן רק דימלאנו מים מן המקוה עיי"ש].

והנה המג"א (שם) כתב קושיא על הרמ"א שהתיר ללבוש טלית שנפסק אחד מציציותיו בשבת משום כבוד הבריות, הלא יש תקנה שיתן לאחר במתנה ויחזור וישאילנו לו ופטור מציצית וכמש"כ (סי' שכג ס"ז) לענין טבילת כלים. ותירץ דמ"מ חייב מדרבנן, שנראית כשלו, בטלית שאולה לאחר ל' יום, וכ"ש הכא שבאמת הוא שלו. והבין מהרי"ל דיסקין שעכשיו הוא שלו, וה"ה בנד"ד. אבל במחצית השקל פירש "עד עתה- רק שעכשיו נתנו לאחר. איכא מראית עין אפילו תוך שלשים." ולפ"ז אין ראי' מהמג"א. ומ"מ אין ראי' לקולא, כי שם נתנו לאחר דומיא דשו"ע שנותן הכל לגוי, משא"כ בהפקר.

וכתב בספר טבילת כלים (הערה טו) דלפי הגרשז"א [ע"י מנחת שלמה תניינא סי' כג אות י] ע"י ההשתמשות נראה כחזור וזוכה. ומ"מ התיר כשאין עצה אחרת, וכביעור בשביעית כשיש ספק בזמן הביעור, להפקיר ולחזור ולקחת כל יום במכוון שלא לזכות. וכתב לעיין בשו"ע הרב (סי' תמה קו"א אות א). ושם כתב דבמפקיר חמצו ודעתו לחזור ולזכות הוי שלו ממש ועובר בכל יראה מדאורייתא. ותלה במחלוקת ר"ת והר"י בתוס' (נדרים מד: ד"ה דלמא) ע"ש.

ובנד"ד המציאו עצה אחרת למכור לגוי. ובכלים שמשמש בהם רק בפסח יכללו את הכלים במכירת חמץ שנערך השנה ע"י הרשאות באי-מיל. ובקדירות שמבשל בהן לפני ערב פסח סידרו מכירה בהרשאות, והנכרי קנה בכסף ששילם למנהל בית דינו ע"י פ-פאל, ובתקופת קורונה מהני גם משום סיטומתא. ויש שעשו כן גם במכירת חמץ.

ג) ביעור חמץ

Under the circumstances, should there be a communal Biyur Chametz?

קיי"ל (סי' תמה ס"א) כיצד ביעור חמץ, שורפו או פוררו וזורה לרוח או זורקו לים, והמנהג לשורפו, ובמ"ב (סק"ו) כתב שחוששין לשיטת ר' יהודה דאין ביעור חמץ אלא בשריפה. ובתקופה זו, שיש חשש סכנה בשריפות פרטיות, ושמענו שקרה אסון ר"ל, משא"כ בשנים כתיקונם שיש שריפות ציבוריות עם השגחה של בקיאים, ויש חשש איבה כשנכרים רואים יהודים עושים שריפות בין ביחיד ובין בצבור בתקופה זו, ולכן אין לקיים מנהג זה, דקיי"ל כרבנן ודלא כר' יהודה, וימכור חמצו. וברא"ש (פסחים פ"ב סי' ד) כתב "ולמכרו לנכרי מותר וא"צ להשביתו מן העולם אלא מביתו." ומשמע דמקיים תשבתו ע"י שמוכר לנכרי. וכ"כ המ"ב (סי' תלו סק"ב) בשם הבנין עולם ע"ש, ושאר חמצו יזרוק לאשפה לפני המכירה, והפתיתים מבדיקת חמץ יטיל אחד אחד לאסלה שדינו כזורק לים, וכשו"ע שזהו ביעור חמץ. ונראה דעדיף לזורקו בשעה חמישית לאחר המכירה ולפני הביטול, כמש"כ בספר עם מרדכי (מועד, עמ' קנב-קנג), ולהוציא הפתיתים מן המכירה לקיים תשבתו בחמץ שלו. ואם קשה לו לשרוף בשנה רגילה בשעה חמישית, ישרוף בבוקר לקיים מנהג שריפה, ואף אם תשבתו מתקיים בחמץ האחרון, סומך על הרא"ש שבמכירה מקיים תשבתו.

ד) סדר מוקדם

My congregation schedules a communal Seder on the second night for all the many elderly individuals who otherwise would have no Seder. How early can the Seder start given that during Daylight Savings Time they won't be able to participate through the end since the hour would be so late?

קיי"ל (סי' תעב ס"א) לא יאמר קידוש עד שתחשך ובמ"ב (סק"ד,ה) פירש עד צאת הכוכבים, דאף דבשבת ויו"ט יכול להוסיף מחול על הקודש ולקדש ולאכול מבעוד יום, בפסח נאמר "ואכלו את הבשר בלילה הזה," ומצה הוקש לפסח, וקידוש צריך להיות בזמן הראוי למצה, ומקורו בתוס' (פסחים צט: ד"ה עד שתחשך). ובנד"ד שדבר זה א"א לזקנים, אולי יש לסמוך על שיטת יחיד, תוס' רבנו יהודה (ברכות כז:): שמקיים מצוות ליל פסח מפלג המנחה, ועי"ש בהע' 112 שכ"כ בפסקי התוס' כתב-יד אוקספורד: "יכולין לאכול מצה מבעוד יום." ואם אפשר ידחה אכילת מצה או עכ"פ האפיקומן עד לאחר צאת הכוכבים לקיים המצוה מן התורה לכו"ע. ולענין מצות סיפור יציאת מצרים ישתדל לדחות מרבן גמליאל אומר ואילך עד צאת הכוכבים. דאולי רק חלק זה מתקיים רק בזמן שמצה ומרור מונחים לפניך [כמבואר בספר עם מרדכי מועד (עמ' קכד)]. ובשעת הסעודה הרב יקרא בקול רם את עיקרי ההגדה

(עבדים היינו מתחלה עובדי ע"ז, ומארמי אבד אבי עד באח"ב). והקשישים יקיימו המצוה ע"י שומע כעונה וכגמ' (פסחים קטז:). ושירי נרצה ומגיד ישירו בתחלת הסדר לפני הזמן להנאת הזקנים, דאינם מדינא.

ה) תענית טעות

Is there any value to declaring a half-day fast as a response to the current pandemic?

בתחלת מגיפת הקורונה יצא קול קורא מגדולי ישראל "לקבל עליו היום [כב' אדר] תענית שעות למחר ביום חמישי [כג' אדר] עד חצות היום". ולכאורה קשה, דקיי"ל (סי' תקס"ב ס"א) ע"פ הגמ' (תענית יב.) "כל תענית דלא שקעה עליו חמה, דהיינו שלא השלימו עד צאת הכוכבים, אינו תענית". אמנם הרמ"א (שם) כתב ד"נוהגין להתפלל עננו אע"פ שאין משלימין עד צאת הכוכבים". ובמ"ב (סק"ז) פירש דהגמ' (יב. הנ"ל) רק בקבל להתענית יום שלם "אבל אם קבל עליו רק עד מנחה דהוא לצעורי בעלמא, הוי תענית...אף שאיננו משלים". והרמ"א הכריע דרק יחיד יאמר עננו ולא בחזרת הש"ץ, שעננו ברכה בפנ"ע ויש חיש ברכה לבטלה. וכ"כ הרמ"א (ס"ב) בתענית דעשרת ימי תשובה, וכמ"ב (סק"ט) שהם לצעורי בעלמא משום תשובה, וכבאר הלכה (ד"ה י"א, והיחיד). וגם התענית בתקופת קורונה משום תשובה, וכהרמב"ם (תעניות פ"א ה"א-ד) דדבר בכלל צרות הצבור שחייבים לעשות תשובה ויש להתענות, ומ"מ לפ"ז לשון תענית שעות שלא בדקדוק, דמדינא אינה תענית כלל אלא לצעורי בעלמא.

ונראה, דבירושלמי (נדרים פ"ח ה"א) מצינו תענית שעות, בין במתענה עד אמצע היום, ובין במתענה מאמצע היום עד סופו, אפילו אם כבר אכל. ובקיבל עליו תענית ושכח ואכל מחויב להשלים תעניתו (סי' תקס"ח ס"א ומ"ב סק"ב). ובנד"ד, דקיי"ל דהתענית לצעורי בעלמא, כתב המ"ב (סי' תקס"ב סק"ט) דאין רגילים לקבלם בתפלה. ומ"מ יש לה משמעות גדולה, וכשו"ע (סי' תקע"ד ס"ה) דכל המצטער עם הצבור זוכה ורואה בנחמתן (תענית יא.). יהי רצון שנזכה לנחמה בב"א.

ו) ערוב תבשילין כשאין אורחים

Since it is impossible and in fact prohibited to have guests during this time, will making an Eruv Tavshilin, which is based on the possibility of guests dropping by, still allow us to cook from Yom Tov to Shabbos? If not, are there any possible solutions to the difficulties posed by not being able to cook?

בגמ' (פסחים מו:) מבואר שעירוב תבשילין אינו מתיר איסור דאורייתא, ומותר מדאורייתא לבשל מיו"ט לשבת, או משום הואיל ומקלעי ליה אורחים חזי ליה, או משום צרכי שבת נעשין ביו"ט. ובמ"ב (סי' תקכ"ג סק"ג) כתב דסמוך לחשיכה בזמן דלא שייך שיצטרך לו ביו"ט גופא הלא יש כאן לתא דמלאכה דאורייתא, ובשעה"ד מקיל ע"פ הראשונים שפסקו צרכי שבת נעשין ביו"ט (בבה"ל שם ד"ה ועל). אבל יש להקדים תפלת ערבית כדי שלא יתאחר בישולו עד סמוך לחשיכה.

ולכאורה בתקופת קורונה שאסור לאורחים לבא משום סכנה ומשום חק המדינה לא שייך הואיל. אמנם בפמ"ג (מ"ז סי' תקג סק"ב) כתב "משמע אף בנמנע. ע"ד משל, צוה המושל שלא יבואו ממקום אחר כלל, וכדומה. מ"מ הואיל מקרי כה"ג. רק היכא שמבשל סמוך לערב לא הוה הואיל, וצ"ב. ובשבט סופר (או"ח סי' נח) צדד שמי שדר יחיד איסור לבשל מיו"ט לשבת ע"ש.

ובפסקי תשובות (סי' תקכ"ז אות ה) כתב דיש מתירים לבשל ביו"ט עבור סעודת שבת שיאכל ביו"ט לאחר פלג המנחה אף בלי עירוב תבשילין, כיון שבמציאות עדיין יום הוא. ולכאורה כן מוכח במ"ב (הנ"ל) שנהגו לקבל שבת בעוד היום גדול ואכלו סעודתם ביום. ודחה, דשם ראוי לאחרים שלא קבלו שבת, וא"כ בנד"ד דלא שייך אחרים, י"ל דלא מהני ערוב תבשילין אם מיוסד על הואיל.

ובמהר"ח או"ז (סי' לב) כתב "ושמא אחר שקיבלו שבת עליהם ועוד היום גדול כשבאין לאכול אחר שיצאו מבהכ"נ. מ"מ לא פקע קדושת יו"ט אלא שנתוסף קדושת שבת, והואיל וכן, תהא הדלקה זו צורך יו"ט". ובדברי יציב (או"ח סי' רכו) תלה דבר זה במחלוקת הרש"ל והט"ז (סי' תרס"ח סק"א) וקיי"ל כמהרש"ל דבמוסיף מחול על הקודש לא פקע קדושת היום לפטור אותו מלישב בסוכה בסוף הושענא רבה. ובשביבי אש (יו"ט סי' 1) כתב שהגר"ש וואזנר אסר לבשל בלי עירוב תבשילין לסעודת שבת שאוכל ביו"ט לאחר פלג המנחה, כי עושה לשם שבת אף שעדיין יום ויו"ט הוא, ואינו לצורך יו"ט ואסור בלי עירוב תבשילין מדרבנן אם ערוב תבשילין מיוסד על צרכי שבת נעשין ביו"ט. ואם מיוסד על הואיל [ד]נשאר עכ"פ איסור דרבנן לעשות צרכי שבת. ולפ"ז אם הניח ערוב תבשילין אין איסור דרבנן. ומלשון "עכ"פ" נראה שנסתפק אם י"ל הואיל וכנ"ל.

ולפ"ז אולי עדיף לבשל כדי שיהיה ראוי מבעוד יום, וכמש"כ בבה"ל (סי' רנו ס"א ד"ה והוא) דחייב לעשות כן משום הואיל. ובשנה זו שאין אורחים, יכוון לאכול בעצמו לפני שמקבל שבת, דזה מותר לכו"ע, שמבשל לצורך יו"ט, ומה שנשאר בקדירה ישאיר לסעודת שבת. ולכאורה לצד המחמיר דמשקבל שבת פקע דין יו"ט ולא אמרינן הואיל, צריך להיות ראוי לפני שמקבל שבת כגון בציבור שכל אחד חייב לקבל שבת (סי' רסג ס"ב) דאין אורחים שלא קבלו. וא"כ בנד"ד שאין אורחים כלל יכוון לאכול בעצמו, ואדרבה לא יקבל שבת מוקדם כ"כ כדי שיוכל לאכול לפני שקבל שבת ודו"ק.

ובשיטת הפמ"ג (הנ"ל) דאף בידוע שא"א לאורחים לבא י"ל הואיל, דרק סמוך לערב לוקה, נראה, דלכאורה קשה, למה תלו באורחים, הלא חזי ליה גם לבני ביתו. ולפי הפמ"ג אה"ג, דאורחים לאו דוקא, ולכן אף כשא"א לאורחים לבא י"ל הואיל, ורק סמוך לערב, דלא חזי אף לבני ביתו, לוקה. ולש"פ נראה דהר"ח (ביצה כא.) כתב "לא אמרינן הואיל ואי מקלעי ליה אורחין חזו ליה האי נהמא כוליה." ומלשון "כוליה" נראה דצריך אפשרות שהכל ייאכל ביו"ט, וכשאופה הרבה א"א לו ולבני ביתו לאכול את הכל. ולכן הואיל מבוסס רק על אורחים. וראי' לזה דבגמ' (פסחים מו.) איתא דמותר לשחוט בהמה מסוכנת כל שיכול לאכול כזית צלי מבעוד יום, אע"ג דלא בעי למיכל, הואיל ואי בעי למיכל למ"ד הואיל. ומוכח כמש"כ להפמ"ג, דאורחים לאו דוקא. ולש"פ צ"ל כנ"ל דהואיל מהני לכזית, שיכול לאכול בעצמו, ולוקה רק כשאופה יותר ממה שיכול לאכול בעצמו אם אין אפשרות של אורחים וכו"ל. ודו"ק.

אבילות ועוד

(א) טהרת מתים

In light of the contagious nature of Covid-19 are we allowed to perform a Taharah on a person who died from the virus?

בגשר החיים (פ"ט אות ג) כתב שאין עושין טהרה הפנימית כשיש חשש סכנה במחלה מדקבת. והארגון הארצי דחברה קדישא (NASCK) פרסמו הוראות מפורטות איך להזהר בטהרה ביותר על כמה מהמנהגים. ויש שפחדו וקבלו הוראה דמן הנכון שלא לעשות טהרה כלל כשיש חשש סכנה [ועכשיו שנתברר שבהוראות של הר' אלחנן זאהן אין סכנה, חזרו לטהר], כי כל עניני טהרת המת רק מנהג, כמש"כ החכמת אדם בהקדמה להנהגת חברה קדישא. ואף ששינוי (שבת קנא.) ומובא בחכמת אדם עצמו (שם ס"ו "שמזכר בגמ'"): "עושין כל צרכי המת, סכין ומדיחין אותו ובלבד שלא יזיז בו אבר, י"ל שגם זה רק מנהג, וכלשון החת"ס (יו"ד סי' שכח) מובא בפ"ת (יו"ד סי' שנב סק"ג). ומ"מ לשון החכמת אדם "כל עניני טהרתו לא מצינו לזה שורש בגמרא" צ"ב.

ואולי י"ל דבדרכי משה (סי' שיא ס"ק ה) כתב דבשלט"ג (כ: בדפי הרי"ף) מתיר "לזלף חומץ ע"ג בגדים של המת בשבת בשביל שלא יסריח למוצאי שבת ויוכלו להתעסק בטהרתו." וכעין זה בב"י (יו"ד סי' שנב) בשם הכלבו, דסכין ו"מדיחין אותו בשבת כדי להעביר זוהמתו שלא יקוצו העם בטלטולו." וכל זה לא שייך בחול כשמהרין אותו מיד ומכניסין אותו מיד לארון. [או בזמננו שמכניסים את המת לקירור מיד כדי שלא יסריח וכשמוציאין אותו מטהרין אותו מיד] וטהרה זו אין לה שורש בגמ' ודו"ק.

(ב) חולה אנוש

Rav Willig mentioned on the RCA shiur this week the notion of reducing ventilation for someone who the neurologists' tests show will never become aware. Can Rav Willig please discuss his Shitah again?

הרב פרופ' אברהם שטינברג שליט"א כתב מאמר "מגפת קורונה תש"פ" וע"ש עמ' 27 סי' יג: "במקרה שכבר הנשימו חולה קשה, ומתברר שסיכויי לשרוד קלושים ביותר ודינו כחולה הנוטה למות²⁰⁵ יש להימנע מלהתחיל כל טיפול רפואי חדש מאריך או תומך חיים; יש להימנע מחידוש תרופות כולל פרסורים; יש להפסיק לבצע בדיקות שונות, כגון בדיקות דם המיועדות לעמוד על מצבו של החולה; אין להמשיך ולנטר את החולה במצב זה, היינו להמשיך ולבדוק את לחץ הדם, קצב הלב, וריווי החמצן, ואין לתקן את הפרמטרים של מכשיר ההנשמה בהתאם למצבו של החולה; יש להימנע מפעולות החייאה כלשהן. מותר גם להוריד בהדרגה את קצב ההנשמה ואת ריכוז החמצן של מכונת ההנשמה עד למידה שלא ניכרת הרעה מיידית במצבו הנשימתי של החולה²⁰⁷, ואם התייצב מצבו של החולה על מערכת ההנשמה המופחתת אין להחזיר את דרגת ההנשמה לקדמותה אם חלה החמרה מאוחר יותר."

ושם בהערה 205: "דין זה נכון גם אם הוא שרוי בחוסר הכרה מוחלט ולא ברור שהוא סובל יסורים, מותר גם בו להימנע מהארכת חייו (שו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ב סי' קעד ענף ג, ושם חחו"מ ח"ב סי' עד אות א; הגרש"ז אויערבאך, הובאו דבריו בנשמת אברהם

מהדרה שניה חיו"ד סי' שלט סק"ד 4א2). ושם בהערה 207: א. שיטנברג, חוב' אסיא, סג-סד, תשנ"ט, עמ' 18-19, בשם הגרש"ז אויערבאך והגר"ש וואזנר.

ויש להעיר דבמקורו (באסיא ובאנציקלופדיה הלכתית רפואית מהד' תשמ"ח, ערך נוטה למות הע' א371) התירו הגרשז"א והגרש"ו להוריד בהדרגה את קצב ההנשמה וריכוז החמצן רק אם "אפסו כל הסיכויים להציל את חיו". משא"כ אם "סכוייו לשרוד קלושים ביותר" דיש ששורדים ומתרפאים לגמרי. וכן מש"כ "גם אם שרוי בחוסר הכרה מוחלט ולא ברור שהוא סובל יסורים" ומשמע שק"ו כשיש הכרה שברור שסובל יסורים. יש פירכא לק"ו, שאם יש לו הכרה יתכן "שבאותה שעה ישוב בלבו ויתודה" כלשון המאירי (יומא פה.) מובא בבה"ל (סי' שכט ס"ד ד"ה אלא).

וכל זה לענין הורדת הקצב וריכוז החמצן שיש בהם בחינת קום ועשה. אבל בשב ואל תעשה נראה כדבריו, וכמש"כ הרב דר. יהודה גולדברג שליט"א (במאמר שיודפס בקרוב). ויסוד הדברים, דבה"ל (שם) כתב דלדינא, בשבת, לא תלוי כלל במצוות ושישמור שבתות הרבה או תשובה אלא בוחי בהם, וכמש"כ הרמב"ם (שבת פ"ב ה"ג) "שאינן משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלום בעולם". ופירש במגילת ספר (איזנטל, שבת עמ' קסח) "אפילו בחשש רחוק שמצד חיובי הצלה אין חייבין לחוש לו ובכל זאת הבא לחוש לצדדים רחוקים אין דיני התורה מגבילים אותו." [וכ"כ בארחת שבת ח"ב עמ' רנב].

נמצא שאע"פ שמתר לחלל שבת אין חיוב הצלה, וכן הדין לא רק בנוטה למות שבדאי ימות בקרוב, אלא גם, בעקרון, אם יש "סיכויים קלושים ביותר לשרוד".

דהנה באג"מ (יו"ד ח"ג סי' לו) דן בחולה שימות בזמן קצר מחמת חוליו אם אין נותנים לו רפואה מסוימת, אבל מאידך אם מקבל הרפואה היא יש חשש שימות מיד, אם מותר להמנע מאותה רפואה. וכתב ע"פ הגמ' (ע"ז כז:): שלמדו מארבעה מצורעים דלסיכוי של חי עולם מותר לוותר על חי שעה, שאין למדים הלכה מגיחזי וענין המצורעים שאין להם חלק לעוה"ב (סנהדרין ז.). וצ"ל "דדין התורה תלוי בזה בדעת האינשי." והוסיף "יש לענין זה בעלות להאדם על חיותו לעשות מה שטוב לפניו... שאם החולה אינו רוצה משום שעדיף לו חי השעה הודאין מספק חיים המרובין רשאי שלא להתרפאות." ובאג"מ (ח"מ ח"ב סי' עג סק"א) פסק דאם החולה יסבול יסורין אין ליתן לו סמי רפואה להאריך ימיו קצת יותר. וכתב (שם סי' עד סק"ב) "ניחא להו לאינשי יותר אף למות מלחיות חיי יסורין כאלו, "וכ"כ ע"פ גמ' כתובות (קד., לג:): וצידד (שם סק"ג) דגם אם אפשר להחיותו לחיי עולם עם יסורים אין לעשות כן. וכתב (סי' עה סק"א) שאם אפשר צריך להודיע לחולה ולשאול ממנו אם רוצה שיתנו לו רפואה דסמים אלו שמאריכין חיי יסורים או לא. ופירש הרב דר. גולדברג דאם רשאי לוותר על רפואה מחשש שימות ממנו, כ"ש מחשש שיסבול יסורים. ונראה דיסורים לאו דוקא, דה"ה חיי אי-הכרה בהחייאה מלאכותית בלי קצבה, דרוב אינשי לא רוצים חיים כאלו, ובפרט כשאמר כן כשהיה בריא. ולכן אף אם יש סיכויים קלושים ביותר לשרוד, מותר לנקוט בשוא"ת, אף שמאידך מותר לחלל שבת אם רוצים להאריך את חיו.

שנינו (אבות פ"ד מכ"ב) יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה, "וצ"ב. ונראה דבסיפא כל חיי העולם הזה ר"ל בלי אפשרות של תשובה ומעשים טובים, ולכן חיוב הצלה בחיי שעה תלוי באפשרות של תשובה וכמאירי (הנ"ל), דכשא"א יפים חיי העולם הבא. ואף דמותר לחלל שבת בכל ענין משום "וחי בהם" וכמ"ש בבה"ל, נראה דבחוסר הכרה בלתי הפיך יש לנקוט בשוא"ת. ובסיכוי קלוש ביותר לשרוד יש לאדם בעלות על חיותו, כהאג"מ, ויעשו כדבריו בשעת חליו, או, כשא"א, כדבריו בזמן שהיה בריא, או, אם לא גילה את דעתו, ע"פ אומדנת משפחתו מה היה דעתו בזה.

ונחזור לראש דברינו, דהחלטת הרבה בני אדם בזה תלוי בהיתר להוריד בהדרגה את קצב ההנשמה וריכוז החמצן כשאפסו כל הסיכויים לחיים של הכרה, דאם מותר, וכנ"ל, יבקשו לחבר אותם למכונת הנשמה אף אם סיכוי לשרוד ולחזור לחיים של הכרה קלושים ביותר. משא"כ אם אסור, וצפוי חיים בלי קצבה של אי-הכרה בלתי הפיך, דיבקשו שלא לחבר אותם למכונת הנשמה מעיקרא.

ובמנחת שלמה (ח"א סי' צא סק"כד) כתב שיש משותקים שהחיים שלהם "רעים ומרים, וגם יש אשר טוב להם המות מהחיים, לכן כנגון דא מסתבר שאין חייבין לעשות מעשה של ניתוח." וכתב ש"אפילו סבל נפש חזק מאד... מותר להמנע מתרופות... אם החולה דורש את זה. אולם אם החולה ירא שמים ולא נטרפה דעתו רצוי מאד להסביר לו שיפה שעה אחת בתשובה בעוה"ז מכל חיי עוה"ב." ומזה נראה שאם נטרפה דעתו או דמחוסר הכרה, אם בלתי הפיך, יש להמנע מלהאריך את חיו. ונראה דבסיכויים קלושים ביותר לשרוד מותר לו לדרוש להמנע מתרופות שיגרמו חיי יסורי גוף או נפש חמורים. וכשא"א לו לענות מותר לקרוביו לדרוש כן אם גילה דעתו בבריאותו שאינו רוצה חיים כאלו או, אם לא גילה דעתו, ע"פ האומדנא שכן היא דעתו, וכנ"ל.

ג) הארכת חיים עבור הלווייה ושבעה

We have a patient with multi organ failure who is likely to die soon. The family would normally make this patient DNR and not ask for aggressive interventions, however they don't want the patient to die right now since they can't be in the hospital when the patient dies or have a normal funeral/shiva. So they are asking if they can ask the Hospital to do everything possible to keep the patient alive (even if that might mean some minor suffering, etc.) and only when all of this situation passes, then they will make him DNR and not ask for further aggressive interventions (but not to withdraw anything), to allow the patient to die when family can be by his side in the hospital and they can bury him in Israel with a minyan etc. Is that a permissible חשבון or should he be DNR now if that is what is most appropriate?

נראה ששוקלים רק מה שטוב לחולה עצמו מבחינה רפואית ולא מה שנוח לבני המשפחה, אף שכונתן לכבד את המת באופן רוחני ע"י הלוויה גדולה ושבעה רגילה. ואם אפשר להיות נוכח בשעת פטירתו ע"י דחיה לזמן קצר יתכן שמותר. וכל זה אפילו בלי יסורים, אבל כשסובל יסורים, אפילו "קטנים", אין להאריך את חייו משיקולים כאלו, ובפרט שזה מסכן את המטפלים, ולפעמים יש מחסור במטפלים או כלי רפואה שאז חב לאחריים.

ד) מוזיקה באבילות ובספירה

One side-effect of the current crisis is that many people are stuck at home alone, or just in general feeling depressed. Listening to music can be very therapeutic for some people. Is there any heter for someone who is in aveilus, or for everyone during Sefirah, to listen to music at this time?

רבים נהגו שלא לשמוע למוזיקה בימי הספירה כקיום של אבילות, ובשנה זו שכלואים בבית בקשו להקל. ונראה שמותר, וא"צ התרת נדרים כדגמ"ר (יו"ד סי' ריד ש"ך סק"ב) כיון שיחזור למנהגו בשנים הבאות. ומנהג זה מקורו בערוה"ש (סי' תצג ס"ב) דריקודין ומחולות אסורים בספירה (מג"א סק"א) "וכ"ש שאסור לזמר בכלי זמר." וכן כתב (יו"ד סי' שצא ס"יב) "ויראה לי שאם הוא רב בעיר שעליו לסדר קדושין יכול לסדר גם בתוך ל' אפילו על אביו ואמו כיון שעליו הדבר מוטל רק שלא ישמע הכלי זמר." וכ"כ הבאים אחריו (פסקי תשובת הע' 33,32) אף דאין מקור קדום. ובספר הל' אבילות של הרב דוד ברופסקי (עמ' 198) כתב הדבר יהושע (ח"ג סי' סג) כתב דאין שום איסור אף לאבל ממש אא"כ גורם לריקודין ומחולות.

וז"ל הדבר יהושע: "דבאמת לא מצאתי בעניי בשום מקום שאסרו לאבל לשמוע כלי זמר וכמ"ש מעכ"ת, דמה לי אם מזמרין בפה מ"ל מזמרין בכלי...אלא שמ"מ נראה דגם כשמזמרין בכלי זמר שמעורר שמחה מרובה ועל ידי זה באין לריקודין ומחולות הוי ג"כ כמו מזמוטיין, והיינו דוקא כשמזמרין לעורר את השמחה ואת הריקודין...וע"כ אומר אני דמ"ש הערוך השלחן "שלא ישמע הכלי זמר" היינו אותן הכלי זמר שמזמרין בשביל שמחת חתן וכלה לעורר ריקודין ומחולות, אבל כשאינם מזמרין בשביל שמחה רק לכבוד, ולפעמים מזמרין אפילו ניגון שאינו מעורר שמחה אלא אדרבא מביאין לידי התעוררות תשובה להחתן בשעת החופה, לית לן בה. ובזה מדוקדק מ"ש הערוך השלחן "הכלי זמר" בה"א הידיעה ולא כתב שלא ישמע כלי זמר, דבאמת כלי זמר מותר לשמוע, רק אותן הכלי זמר שמזמרין בשביל לעורר שמחה מזה ימנע עצמו מלשמוע. ואף אם הערוך השלחן לא נתכוין לכך נלענ"ד כמ"ש... ועי' במג"א סי' תצ"ג סק"א שנהגו לאסור לעשות ריקודין ומחולות של רשות בימי הספירה, ואילו משמיעת כלי זמר לא הזכיר כלל...ובפרט לאחר שלשים לא שמענו מנהג כלל למנוע משמיעת כלי זמר, ובכגון דא לא שמענו ראי', כמ"ש הפוסקים...וכן מצייין שם בשד"ח למ"ש בשד"ח אספ"ד מערכת אבילות סי' רט"ו, וראיתי שם שהתיר לאחר ז' תוך ל' לנגן בכלי שיר ובפרט לדבר מצוה, אך הביא מהלחם הפנים בשם מנהגים שלא ינגן הברכות, אבל כתב שם הטעם משום שהניגון משמח הלב, ואף בזה כתב שם דלא נוהגין כן, ומבואר שם ג"כ דאין איסור אלא בשעה שעוסקין במזמוטי חתן וכלה, וזה כמ"ש דכשאין הניגון לצורך שמחת חתן וכלה שפיר דמי.

והוסיף עוד הרב ברופסקי שכן פסק מו"ר הגרי"ד זצ"ל (מובא בספרו של הרב משה לאם עמ' 175-174). וכן כתב מו"ר הג"ר צבי שכטר שליט"א: "ושמעתי מאלה שלמדו הל' אבלות אצל רבנו, ז"ל, שקלעסיק"ל מוזיק"ה איננה בכלל המנהג כל עיקר, דזה כבר ענין של אמנות (אר"ט) ולא של שמחה." וכמדומה שבמצב שברור שלא יבא לריקודין ומחולות, אף ניגון, שבמצב אחר רוקדין בו, מותר, אף לאבל ממש וכ"כ בספירה. ומ"מ הנהגים להחמיר יחזיקו במנהגם בשנים הבאות ועי' מש"כ (עם מרדכי, ברכות עמ' רמו).

ה) טבילה מוקדמת

From a woman on shlichut: I'm supposed to go to the mikva this week. We are on coronavirus lockdown and the mikva rules here are to go on day 8 during the day, we're not allowed to go at night. I'm trying to get pregnant and I'm worried this will affect my chances by going a day later. Is there any היתר at all to go on day 7 and just not touch my husband until night time?

לדאגה בעלמא אסור לטבול ביום ז'. ואם עברה טיפולים וברור שהזמן שתוכל להכנס להריון הוא רק בליל ז' יתכן להקל. אבל יש להתחשב במכשול ותקלה לנשים אחרות, וכמש"כ בטהרת הבית (ח"ב עמ' תעה) בשם שו"ת הרי בשמים (קמא סי' לח) והנצי"ב (שו"ת משיב דבר יו"ד סי' מד) וז"ל טהרת הבית בשם הנצי"ב "אבל בנידון דידן שיש חשש מכשול לנשים אחרות והקלוקל הוא לשנים רבות אין לנו רשות להתיר הדבר בשביל תקנה של אשה זו, כי מאחר שהדבר תלוי בדעתה וברצונה גם נשים אחרות יאמרו כן ונפיק מינה חורבא ח"ו, ולכן אין הדבר ברור אצלי להקל. ועל כל פנים הכלל הוא בזה שלהתיר איסור מסויים בשביל להציל מאיסור שנראה לנו שהוא חמור יותר צריכים להיות מתונים הרבה וכמו ברפואת הגוף שכאשר רואה הרופא שידו של החולה נגועה במחלה קשה וגדל הכאב מאד לפעמים מחליט שיש לחתוך היד כדי להציל את הכל הגוף לבל ימשך החולי אליו ויסתכן, ולפעמים מחליט שמוטב שהחולה יסבול הכאב ולא להפסיד את היד לגמרי, ודבר זה לא נעשה אלא ביישוב הדעת ובהתייעצות עם רופאים מומחים, ותשועה ברוב יועץ. והוא הדין לענין רפואת הנפש, שצריכים להתיישב הרבה עם גדולי התורה שבדור כי היכי דלא ליתי לידי חורבא ח"ו, ובקרב אלקים ישפוט עכ"ל ד." וכלל זה חשוב מאד בתקופת קורונה, שקולא שניתנה בצדק בשעת הדחק גדול לא תצמח ממנה קלקול לדורות שיסמכו עליה גם שלא בשעת הדחק.

1) מאורעות מעגל החיים בלי מנין

Besides davening, minyanim are central to many life-cycle events. How should these events be conducted now that gathering a minyan is dangerous and in some cases illegal?

נהגו לקיים מאורעות מעגל החיים במנין מברית מילה עד קבורה אבל אינו לעיכובא ואם מחמת מגיפת קורונה מסוכן לאסוף מנין, ויש שהוא אסור ע"פ החוק, יש לקיימם בלי מנין.

ובברית מילה רצוי שרק המוהל ייכנס לבית, והאב יהיה הסנדק, והמוהל יברך ברכת אשר קידש, וקריאת השם אפשר ממרחקים ע"י זום. ולענין מציצה בפה שמענו שהמוהלים עשו מציצה ביד ולא בפה ורק ר' פינחס קצנשטיין, שתמיד מוצץ בשופרת, המשיך ע"י השפופרת דרך המסכה בהסכמת הרופאים. והנה רופא מומחה במחלות מידבקות הציע לדחות כל ברית מילה, כי היה סבור שכל תינוק בחזקת נגוע בקורונה ע"י אמו לאחר לידה, והרופאים הסכימו שאם ידוע שיש לתינוק קורונה יש לדחות את הברית, אבל קביעותו, שכל תינוק בחזקת נגוע בקורונה, לא נתקבלה.

פדיון הבן אפשר לקיימו ע"י שהאב יגש לביתו של הכהן ויעמוד מבוהץ ויברך את הברכות ואח"כ ישלשל את חמשה השקלים דרך חור בדלת ביתו של הכהן. ואם א"א, די אם נותנם בתיבה המיוחדת לדואר שעומדת ברשות הכהן. וא"צ להביא את הבן הבכור לפדיון הבן.

לקדושין ונשואין צריך רק שני עדים כשרים- הרב המסדר קדושין ועוד אחד. אמנם לשבע ברכות צריך מנין, ורצוי לאסוף מנין אם אפשר. וכשא"א משום סכנה או חוק, לא כדאי לדחות את החתונה, וק"ו כדי לקיים חתונה המונית. אבל אם החתן והכלה רוצים לדחות, הרשות בידם. וכדאי להציע, כבקשת כמה זוגות, שאפשר לקיים סעודה כשיעבור זעם עם צלמים ותזמורת ואפילו עם שמלה לבנה וחזרה על מעמד החופה, אבל בלי ברכות. קריאת הכתובה אפשר ע"י זום לכבד בן משפחה או רב כרצון החתן והכלה.

ודין כלה בלא ברכה אסור לבעלה כנדה פירש הב"ש (סי' נה סק"א) דלהרמב"ם היינו חופה אבל הברכות אינן מעכבין. ואף למפרשים דר"ל ברכה, כלומר שבע ברכות, וא"א בלי מנין, כתב הב"ש (שם) אע"ג שתניא דאסורה כנדה מ"מ לא ממש נדה, ובדיעבד מהני החופה בלא ברכות. ושעת הדחק דקורונה, כשאסור לאסוף מנין, כדיעבד, כלומר דבשעה"ד הוי לכתחילה.

גם קבורה א"צ מנין והיו בתי קברות שלא הרשו מנין לבא. והיו שלא נתנו ליהודים לקבור והכל נעשה ע"י נכרים, ואין זה בזיון למת כשא"א ע"י יהודים, וראי' מקבורה ביו"ט ראשון שנעשה ע"י נכרים ואין דוחין ליו"ט שני כדי שיתעסקו בו ישראל (סי' תקכו

ס"ב). וכשאפשר ע"פ חוק וברשות בית הקברות, יתעסקו עמו ישראל באופן בטוח עם מסכות. וראוי שרק בני בית אחד יגשו לקבר ביחד, כדי לקיים מרחק ב' מטרים והכל לפי הענין. והלויה המונית מסוכנת וגורמת חילול השם.

ויש להדגיש שקדיש יתום רק מנהג ולא דין גמור. וכשאסור לקבץ מנין יש שמפירים את החוק ואף מסכנים את עצמם כדי לומר קדיש בקבורה, ביארצייט, או תוך יב' חודש, ואסור לעשות כן. ותכלית הקדיש הוא לקדש שם שמים, יתגדל יתקדש שמיה רבא, כי הנפטר אינו יכול לעשות כן בעולם האמת. ומי שנשאר בביתו ונמנע מחילול השם ע"י אסיפת מנין כשאסור, מקדש שם שמים הרבה יותר ממי שאומר קדיש באיסור. ויהי רצון שכל עם ישראל יקדשו שם שמים בתקופה קשה זו.